

Sâtsinga – 6

Aittunattuit Kanimmaset amma HIV

Atuagait mitsânut HIV/AIDS Inuit nunalituKauvinginni

TusakKauven nipligamâ?

Leetia paitsijuk

AjulikKâgani AIDS-mut pijaudluni 1992-mi, Leetia Geetah aiKattalautuk unuttumaginnut tachânettunut nunalituKauvinnut uKâlautiKagiattudluni ilinniatitsigiattudlunilu Inunnik mitsânut HIV/AIDS-Kanimmasinginnut. Sivungani jârini, kappiasunik AIDS-nik Kimaititsisimajuk nunanganik kamagjaunialidluni Kaujimangitaminut siKingattini. Taimâk pijaunik tasiunniKanalidluni pilluangugiamut AIDS-nut ilinniatitsigiamik puigujauniaganillu taimâk pisimanninga.

PiusiKanningagut piujukkut inosiKasimanimmigut inosiKatsianikkulu, asingit Inuit tukisililauttut ulugiannatunik salakkumautigigiaKajattinillu HIV/AIDS-kut ilonnatigut. Leetia takutitsisongulauttuk ilonnatinik tavatuangugaluagutta asiangutitsisongujugut.

Ukausingit angajukKângata

Veronica Dewar

IsumajâgutiKammagikKunga mit-sânut inosiKatsianingit Kanuingininginnulu Inuit. InosiKatsiatânik atugiaKavuk kamatsianimmik uvattinik, ilinnialuta sunanut inosiKatsiaKattanimmik ammalu atugiamik sunanut ilisaKattama-ngâta.

Ilonnatik nunalituKauvingit asinginni nunanni tatamimmagittut sutagga HIV/AIDS Kanimmas-et KimattautitsiKattamata sugusinnik tiguagijaugiaKanalittilugit.

Unuttovugut tusasimajugut unikkâsimajanginnik Leetia

Geetah ap amma Kaujimagivunga imminik unuttugalannik. asinginnik Inunnik HIV-ngunigatamik Kanimmasittâsimajunik. Unuttumaget Inuit tuKutausimaligettut AIDS-kut. KaujisimalikKungalu kappianalittukut unutsivalliatuinnatut NunaKakKâsimajut inosuttungit aittunattutâKattaneninginnik. Pituinnaugongituk sollu Kaujiminginigit ugvalu ilagigumaKataligamillonet, atammijulli sunanut imminik-kamagitsiagiagimut.

Unuttumagiuvugut Kaujim-

ajut Kanuk pitsâtailingiamut imminik HIV-tâtailingiamut, ajudlulalitaugut.

Tamakkua atuagait atugajattatit suliagiligunni igvit nunanni Kaujivalliagiagutigillugit kinakku-tuinnait Kaujigialet nalâgut. Nunavut kajusimajutsauvut iligiiallagaKajattinik amma sugusivut. Siagutsuanit piusigiKattalauttatit Inuit Kaujimajut sugiamut Kanuinianginimminik. HIV mâna sakKititsijuk salakkumau-timmik. Kaujimajattitit suliagillugulu tamanna salagigajattavut.

KaujijaukKujait

Nakummegattavut tamakkua Pigiasijaummat kati-mattiudlutik IlauKataulauttut: Obed Anoe, Olive Binder, Roda Grey, Vinnie Karetak, Morty Iqqaqsaq, Elena Labranche, Roger Mannilaq, Louisa Ukaliannuk, Maggie Webb, Zipporah Ypma, tamânelaungipata suliagidlugu pijagettaugajalaungituk. Nakummek allativut Todd Armstrong, aulatsijivut, Catherine Carry amma akKisuijivut allataujunik Veronica Dewar, Tracy O'Hearn amma Janet McGrath. Nakummek ablasângutitsiKattatut, Leonie Kunnuk Inuktitut syllabics amma Hilda Lyall amma Edna Winters Labradorimiutitut oKausinginnut. Nakummek unuluannut allât fifty nunalituKauvinnut Kimiggutillugit ilaKadlutik Dr. Brooks amma Dr. Angel Ottawa-Anniasiugvinganit ikajummagilaummata.

Sivungagut

Tamna saxinik-ilagelik pitalik uKausinik Kaujitsinimmut HIV ammalu AIDS. Taijangit ukua 1. *HIV/AIDS: Ukausingit*; 2. *Timippit Kanimmasinnut akigattuninga amma kamagijauninga HIV-Kammangât*; 3. *HIV: Ulugiannatungit*; 4. *Kanimmasittâtailingiak HIV-mik*; 5. *Annait amma HIV/AIDS*; 6. *Aittunattuit Kanimmaset amma HIV*; Tamakkua atuagait atuKattangitit Kaujitsijunit ununinginnilonnit HIV-mit piungilidjiumanningit InoKatigennit sutagga ununingit atugasuaguttigik nalâgogajangit ammalu asiangusainamatalu. UKâlaKatiKallutit paitsijimmik, inosiKatsianimmut suliaKattimik ugvalu ânniasiu-timik igvit nunalituKauvinni, saninnejuni nunanni ugvalu aullavigigiaKaKattatannut ininginni. Pauktuutit pannainilet atuinnguttigiamut ammalu saimmatitsigiamik Kaujisiutinik ununni inonikajunut HIV/AIDS-Kadlutik amma asinginnik pisogijammik kenaujaKaligunik.

Aittunattuit Kanimmaset amma HIV

Aittunattuit Kanimmaset

Aittunattuit Kanimmaset (STDs) piungiliudjaugutet pasidlugu ejanut akKitausok Kanimmaset ugvalu Kanimmaset aittotigijauluaKattatut Kanga inuit aittotailigutiKadlutik ilagenniKammata. Taimaigaluattilugu ilonagalattik STDs akKitausot, ilonagalattili uKumaittunik sakKittisiKattatut akKitaugasualigamik akunimmagik, ilangani allât akKitaugunnaKattangitut inosinganâdlugu. Ilangit inuit isumaKaKattangimagittut STD-Kanniminik aittuiniadlutillu asimminut inunnut Kaujimangimagidlutik. kinatuinnak ilagenniKajuk ilisajutsauvuk malugusugiamik STDs taimâk akKitaugajammat ânniasiutimut ugvalu inosiKatsianiup ininganut ânniasiugvimullonet ailluni.

Inuit STDs-Kajut akKitaugasuangipata aittutauluagajattut HIV-mik asinginnit inunnit.

Adjigengitut STDs atugiallagialet adjigengitunik akKitaugutinnik. Kanga aittutauguvit ânniasiutimmik akKitigasuallugu STD, ikKanattumagik pijagellutit esiKattaguvit. Sollu pijagengikunni, piungiliudjausimannet utigajammijuk ammalu aittuiniallutit ilagenniKatinnut. Taipsumane tigusininni ânniasiutunik, ikKanammagivullu imi-

alummik imigattailiguvit. Imialuk sangiluadlagajammat âkKisigiamut STD-Kanninik. Taipsumane pijageguvit, utiniammilutit ânniasiutinnut ânniasiugvimullonet kamagijaugiallagiamut Kaujitsianiammata tamna piungiliudjausimajuk akKisiammagimmangât.

Inolitainnatut nutagait piungiliudjausot ilanganut STDs illianganedlutik suli anângata ugvalu inoligasualigamik. Ejegik piungiliudjausimallutik, tautugunnailuni niuomonalillunilu ilagituinnatangi sakKigajattunit attuigajattut nutaganik inolippata STD-Kallutik.

Tachattini unuttuit inuit STDs-Kajut, taimaimmat ikKanammagikKuk Inuit tukisijutsaunininnik Kaujigiamut sollu STD-Kagunik. Igvit nunalituKauvinni inosiKatsianimmu ininga ugvalulonnet ânniasiugvet aittuigajattut Kaujimatinnik Katsinillu STDs-Kajunik saniannigalak nunannetuni.

Inuit STDs-Kajut kamagijaungitut aittutauluagajattut HIV-mik asinginnit inunnit.

Aittunattuk (Chlamydia)

Malunnamagittut:

- otâjojâttuk Kuigami (Kuik)
- pejainnik (mannilik) kusidluni illiaminit usumminillonet
- nâmmigut ânnianik (annait)
- uppatiliginnik (annait)

Aittunattuk sakKititauKattatuk Kanimmasimut ejanut akKitausomut ammalu sakKisainaluattuk ilonnagalanginnit sakKisainatunit STDs-nit, piluatumik tachami. Sollu otâjojâttumik ippiniaguvit Kuigiattuvimmuk Kuigiattuguvit (Kuik), ugvalu sollu mannilmik kusiliguvit usunnit illianillonet, aigiaKajutsaugaluakKutit paitsijimmut ugvalu ânniasiugvimut kamagijauniagavit aittunattutâsimammangâppit. Aittunattuk sakKisok igvit iggiani, itinni (nulunni) ejillusigiasillutillonet.

Sollu annak aittunattuKappat ammalu kamagijaungipat ejatigut, sakKititsigajattuk uK-umaittumagimmik nammigijanginni taijaujuk sigviatigut, Kuip akKutingillu piungiliudjauninginnik (PID). Attuigajattuk ilonnainik Kitungiutinginnik iluani timingata. Sollu PID kamagijaungipat ejattomalluni, ânniagisimajangit sakKijânginnagajattut sugusiKagunnanginialluni ugvalu manniup akKutingani nutagatsak (tamâni-

IkKanamagittuk malugigatsak:

- tamânguluak malunnaKattangimagittut

ungituk iningani) pigugiasikKâniatillilugu.

Aittunattuk ajunnangituk kamagijaungianga ejanut akKisisonut. Kangatuinnak aittutaugavit ejanik kapputikkulonnet akKisisonik ilonnasiamagingit tigugialittit, allât ippiniagaluaguvit Kanuigunnainimmik, ugvalu iluingaingikuvit piungiliudjausimannet utigajattuk. Ilangit inuit isumaKaKattatut tamakkua Kanga STD-nga kamagijaummat ejanut kapputinullonet utiniagunnaininganik Kanganonnet. **Tamna tukiKangilak!** Ejait kapputellonet akKisautet akKisisot kisiani piungiliudjausimajumik mânnasiammagik. Ajuttut aittutauttailigiamut aittunattunik ugvalu asinginnik STD-giallanik uvluni Kaijuni.

Aittunattuk (Gonorhea)

Malunnatut:

- itjuk mannilik pejatluni usunnit, illianit itin-
nilonnet
- onattojåttuk Kuigavit
- nåkkut ånnianik attugalåtuagannilu ånnisok
(annait)
- sakKititsisok asiagut takKiKalinninik

Aittunattuk tåmna amma asiangummijuk STD sakKititauKattatuk Kanimmasimut akKitausomut ejannut. Inuit aittunattulet tamågalak itjukumik mannimik pejaiKattatut namminiminit (illiak, usuk, itimminillonet). Ilangit inuit aittunattulet, annainguluat, malunniKaKattangimagittut.

Sollu aittunattuKaguvit kamagijaungikuvit ejanut kapputinullonet akKiutinnut, ejanut akKitausok Kanimmasik aigajattuk aunnut nollunulu asinginnut timinnetunut. Piungilititsigajattuk namminippit pitanginnik nuta-

gattågunnanginiallutit. Ilanginni annani piungilititsiluasok sigviatigut, Kuip akKutingillu piungiliudjaulutik (PID).

Aittunattuk tamanna ajunnangituk akKitaugia ejanut kapputinullonet akKiutitut. Kangatuinnak aittutauguvit tamakkuninga ejanik ikKanattuk ilonnanginnik tigusiguvit, naluniangi-navit Kanimmaset tuKutaunninginnik amma piungiliudjausimajuk utiniangimat.

Aittunattuk (Syphilis)

Malunnagiasitainnamata

- ânniagiasidlutik namminittit nuluillonet
- ungilannatut sakKidlutik timinni
- ânniat ânnialonnet Kaninni iggianillonet

Tamnanna aittunattuk sakKititauKattamijuk asianut ejanut akKitausongudluni Kanimmasik. Siammasok aittutauttailigutinnik atuKattangikuvit ilagenniKallutit. Piungiliudjausimajuk tunitsigajattuk kinatuinnamut ilagenniKatigijamminut. Aittunattuk tamna pimmagiujuk STD sutagga HIV-ngujâttuk, sollu ejanut akKitaungipat, inuit tuKugajattut tamatsumunga. Malunnagiasitainnatut sivungani aittunattumik ânniatâ-Kattatut namminimmini, itimmini Kanimmini iggiaminillonet. Tamâgalak tamakkua ânniat ânniaKattangit. Sollu ilagenniKasimaguvit aittunattutâtailigutiKannak nagvâniallutit ânniaKanninik tamakkunani timinni ikKanammajikKuk aigiaKajutit inosiKatsianimmut ininganut ugvalu paitsijimmut kamagijauniammata. Sollu kamagi-

kamagijaungituk aittunattuk sakKititsisok:

- tautunginimmik
- ommatillutonimmut Kagitannilu attuiluni
- tuKutsisok

jaungipata, asiugajattuk sakKiniamilluni unuttuitummagilluni jârini senani allât ungatânut.

Taimaigaluattilugu kamagijaunni piungiliudjausimanninganik, akKisigunnaniangituk sujusimajumik ejanut akKitausimangikuni.

Kaujigasuumut sollu aittunattuKaguvit ottutugiaKajuk aut. OttutaugiattugajakKutit inosiKatsianiup ininganut ânniasiugvimullonet. Aittunattuk tamanna kamagijauKattaluattuk ejanut kapputinnulonnet nukingagut nuluppit. Maggoni wogenni Kaujiniallutik tamna aittunattuk akKisimalimmangât.

Malunnagiasitainnamata

- niakKunik, onânnik
- pullinik Kinidlikut
- ungilannik otâjojânnilu namminikkut
- KaKsuatâlluni ânniatâllunilonnet namminimigut
- aunâKattaluni ilagenniKakKâdluni
- adjjungitumik illianganit imagalammik pejaiKattaluni

Tamakkua ânniat piungiliudjaumata sakKiKattatut maggonut ejanut akKitaugunnangitonnut, ânniat atausik ânniat maggok. Tamakkua maggok ejanut akKitaugunnangitok sakKititsiKattatok ânnianik nammininni. AittutauKattavutit attuigavit aippapit ânnianginnik pitaKajumit. Sollu, sollu ânniak Kaningani asippit attuipat nammininginnik asiata ilagenniKadlutik Kaningitigut, aittutaugajattugok pitaKangituk ânniatâgajattuk namminimmigut. Tamâgalak, sakKititsisok pingasuni wogini malunatumik sivullipâmi ânniat takutsauningit, ilangani unuluani takKini sakKitailiKattatut.

Siagolimmat maggok sitamaillonet woget malunaningit ânniat tamâgalak amma asiukattamijut imminik, tavatualli sollu ânniaKaguvit tunitsigajakKutit asinnut malunnatuKangikaluguvit. **Inuit malunnatulet ânnianik ilagenniKattusaungit Kanullonet.** kinatuinnak ânnialik namminimmigut atugialet aittutautailigutimmik pommik tamât ilagenniKaligunik.

Nutagatsalik annak ânnialik aittuigajattuk nutagamminut inoligasualippat. Sutagga ulugian-

natuk nutagammut, ânniasituk C sectionikut pigumagajattuk (pilattauluni nutagattâjuk). Sollu annak Kaujimaguni tamna annak ilagenniKasimajangalu ânniaKappânik, ikKanammagikKuk uKaudjigiaKanninga ânniasitumik, paitsijimik nunanganillu inosiKatsianimmut suliaKattinnik.

Malunnatut ânniat utisot unuttugalannut tagvali idluitonginitsaudlutik sivullinginnit piungiliudjaugami. **AkKitaugunnangitut ânniat tamakku**, tavatualli unuttumaginnik adjigengitunik ejaKavuk ânniasitunut atuttuKattatunik kamagijaulimmata. Ilangit atuttangit ejait, ilangit minguagutet ilangit kaputsiKattatut. IkKanammagidlunilu oKalaKatiKagiamut ânniasitunik, paitsijimik nunalituKauvinnilu inosiKatsianimmut suliaKattimik isumaKaguvit ânniatâsimaninnik.

Inuit malugusugunik ânniaKanniminik ilagenniKajutsaungilat Kanullonet.

Annaup angutiullu nalikkângani Kuigutinginnilonnit unguut

Nalikkângani Kuigutinginnilonnit unguut STD-ngujut pigiasiKattatut ejanut akKitaugunnagatik. Manittongimagittut unguut sakKisot kinatuinnaup itingani, angutiup usungani silatiani annaup illiangatalu. Amma sakKisot annaup illiangani (iluani timingata) ugvalu iluani kinaup itingata. Unguit ânniangitut ilagenniKalimmata ânniatitsisot.

Sollu tamakkua unguut kamagijaungipata ejanut piungilititsimagigajattut itinni, illiani usunnilonnit. Tamna ejanut akKitaugunnangituk sakKisok annaup angutiullu nalikkângani Kuigutinginnilonnit illiap pangani itinganilu

amâlimmik ânniatâtitsilutik. Aittugajattangit anânangata nutagamminut nagvâtaugasualittilugu.

Anniasiutiup pegajattangit unguut Kuatillugit Kaumajualummut, petsisomut minguallugu unguut, ugvalu ilangani kaputtisiutimmut.

Tingullusik

Tingullusik piungiliudjaugutik sakKisok ejanut akKitaugunnagani. Tingunnik pullititsisok siagu-giangulimmat pigiallalani piungilititsisok tingunnik Kanimmasittâtitsiluni. Sollu aittutauguvit tingullusinnimik, igvit akigattutittit timinni sakKititsisok akKisiutinik aittutauttailiniagavit tapsumingatsainak. Inuit HIV-Kajut aittutausimajut tingullusinimmik Kanimmaluatsuat ammalu piungiliudjaugajattut tingumminik piungiliudjaupt. AkKitaugunnangituk tingullusinik. Sulijut, ikittumaget ejait ikajusot kinamik tingullusippat.

Sivungani malunnatut

- ippiniannik ingulannimik
- ânnialutik nagguangit nukingillu
- migiatigijuk
- uvininga onniatuk
- nânguk/angogannik/itittanik
- salulivallialuni
- Kutsusilluni ejegik uviningalu

Pingasut adjigengitut tingullusinimmut – A, B, amma C

Tingullusik A

Tingullusik A tingullusiuvuk inunnut aittut-augajakKutit imiguvit nigitigullu piungiliudjausimajumik. Ammalu pitâgigajattait attuiguvit kinaup ananganik KanimmasiKappat ilagenniKaguvit Kaningitigut kinaup itingagut. Tamanna Kanimmasik Kanimmaginnatuk, taimaigaluattiluguli ilonnagalattik inuit akKiKattatut.

Tingullusik B

Tingullusik B pimmagiujuk tingullusittâgutik. Kanimmaginnatuk. Taimaigaluatillugu ilonnagalattik inuit akKiKattatut, ilangit tingullusim-magisot ugvalu amâlinnik ânniatâsollu. Aisok inummit inummut taimatsainatut HIV-tut. Attuinik atuKatiKannilonnet aummik timiullu imanginnik sakKititsigajattuk aittuinimmik tingullusitâgiamut B-mik. Nuvaujanga kinaup tingullusisimajup B-mik Kanimmasilik nâmmatumik aittuisok kuninniatiunnadluni. AtuKatigennik kapputinik sunamutuinnak, allanguattaunikkulu killatâtaunikkulu, asiKammijut aittutaugajan-nimut tingullusinimik B-mik. Tingullusik B tuni-

jausok piungiliudjausimajumit anânanganit nutagammut.

PitaKavuk kapittaugiamut aittutauttailigutimmik tingullusik B-mut. Sollu ilagenniKatsainaguvit, atullutit nanituinnak ejalukat-tomajuni ugvalu suliaKaguvit inosiKatsianiup iningani, piuluagajattuk oKalaKatiKaguvit ânnia-siutimmik kapputimmut ikajuttaugumallutit. kapputimmut aittutausonguvutit kisiani tingul-lusimik B-mik sivungani pitaKasimangikuvit.

Tingullusik C

Tingullusik C pigiasi Kattatuk adjigingima-gittangagut tingullusik A ugvalu B. Aittunatsialautsimangituk ilagenni Kanikkut. Aittunalu-attuk attuimat asingata aunganik (kapputinnik atu Katigemmata ejanut nanituinnak, allanguat-taunimmut killaliuttaunimmulu kinamik pita Kajumik). kapputi Kangilak ak Kiutimmik tingullusisimajumut C-mik tagvali pita Kavuk ikajusonik ejanik. Tingullusik C Kanimmanatsiangituk inunnut, tavalu sak Kititsigajattuk tingullusinnanimmik amâlinnilu ânniatânimmut.

Kaujigi allagumaguvit mitsânut tingullusiniup
Kaujitsigajak Kutit ukuninga:

The Canadian Liver Foundation
1320 Yonge St., Suite 301
Toronto, Ontario, M4T 1X2
Tel: 1-800-563-5483

**Tamakkua ilatunnagivait STDs inunnut aittunattut.
Sollu isumâluguvit ugvalu Kaujigi allagumaguvit
mitsânut STDs, o Kaudjisonguvutit ânniasiutinik,
paitsijimik ugvalu nunanni inosi Katsianimmut sulia Kattimik.**

Kaujisiutigiallanik mitsânut HIV/AIDS
Kanimmasinginnut, atuatsisonguvutit aippanganik
atuagammik tapkunani, oKautillugu anniasiugvik
ugvalu inosiKatsianimmut ininginnut
nunalituKauvinni, ugvalu uttulutit ukuninga:

Kagitaujakkut

Health Canada
(InosiKatsianimmut Canadami)
www.hc-sc.gc.ca/aids.htm

Canadian AIDS Treatment Information Exchange
(Canadalimâmi AIDS-nut Anniasiutinginnut
Kaujisiutingit)
www.catie.ca

**Canadian Aboriginal AIDS Network (Canadalimâmi
NunaKakKâsimajut AIDS-nut Kaujisannik)**
www.caan.ca

**Canadian HIV/AIDS Legal Network (Maligatsatigut
Kaujisannik)**
www.aidslaw.ca

AkiKangitit fonnivet

Ikajuttauvik fonnik amma AIDS Kaujigumannik
(Western Arctic) 1 (800) 661-0844 ugvalu
920-2121 (Yellowknife) sepamit aifamunut unnusa

Nunavut AIDS Kaujigumannik
1 (800) 661-0795 ugvalu 979-0520 (Yellowknife)
sepamit aifamunut unnusa

**Comité des personnes atteintes du virus d'immun-
odéficience humaine du Québec**
1 (800) 927-2844 (Montreal)

**Newfoundland and Labrador
AIDS katimattigut**

